

№ 20 (421)
Май 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Рэха публікацыі: **вывучэнне тапанімікі мае асаблівасці** – *стар. 2*

Рэгіянальныя выданні: **10-годдзе «Лунінецкага сшытка»** – *стар. 3*

Векавыя традыцыі: **фэст у Гальшанскім замку** – *стар. 7*

Нашчадкі вялікай спадчыны, прадаўжальнікі справы з Валосавічаў

Артыкул пра мясцовае даследаванне ў Акцябрскім раёне чытайце на *стар. 6*

На тым тыдні...

✓ **21 мая** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася **прэзентацыя серыі кніг Б. Лазукі «Гісторыя сусветнага мастацтва»**. У выданнях паказаны аналіз развіцця розных відаў сусветнага пластычнага мастацтва ад старажытнасці да пачатку ХХ ст. Гэта – першыя ў айчынным мастацтвазнаўстве даследаванні, прысвечаныя замежнай культурнай спадчыне, дзе паказанае развіццё архітэктуры, жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

✓ **24 мая** ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адбылося **адкрыццё выстаўкі «Веткаўскія абразы XVIII–XIX стст. у шытых бісерных аправах»**. Экспанаты прывезеныя з фондаў Веткаўскага музея народнай творчасці і прыватных збораў.

✓ **24 мая** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылося адкрыццё выстаўкі **«О, Вільня, крывіцкая Мекка!»**, падрыхтаваная сумесна з вільнянскім Літаратурным музеем А.С. Пушкіна. Экспанаты выстаўкі з фондаў вільнянскага музея заклікалі не толькі пазнаёміць наведнікаў з пушкінскімі мясцінамі, з домам-сядзібай Маркучай, што з'яўляецца цэнтрам памяці аб паэце ў Вільні, але і звярнуць увагу на Вільню Якуба Коласа. Рукапісы лістоў песняра ў рэдакцыю газеты «Наша Ніва», фотаздымкі членаў рэдакцыі, а таксама графічныя працы мастака Мікалая Купавы дапамагаюць перанесціся на сто гадоў таму і пабачыць тагачасны беларускі горад такім, якім ён паўставаў перад славытым паэтам. На выстаўцы прадстаўленыя і каштоўныя экспанаты з дома святой жонкі Якуба Коласа Марыі Дзмітрыеўны Міцкевіч, што знаходзіліся ў Павільнісе, прыгарадзе Вільні.

✓ **25 мая** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся **творчы вечар беларускага-пісьменніка фантаста Аляксандра Сілецкага**. Аўтар пачаў пісаць апавяданні ў 16 гадоў: тады з'явіўся твор у часопісе «Юныі техник». Да гэтага ён ужо стаў пераможцам міжнароднага літаратурнага конкурсу ў Балгарыі. Пазней выйшлі кнігі «Тым часам недзе», «Пітомнік для мух», «Дзеці, якія гуляюць у хованкі на траве», «Легендар» і інш. Прысутныя на вечары змаглі паслухаць аўтара, задаць пытанні, даведацца пра творчыя памкненні пісьменніка.

✓ **25–26 мая** Рэспубліканская мастацкая галерэя Палац мастацтва адчыніла свае дзверы для наведнікаў **Фэстывалу этнакультуры «Эхо»**. Ужо другі па ліку фестываль – гэта свята вясны, радасці і пазітыва. Шматграннасць этнакультураў у Беларусі – з'ява, якая знаходзіць адлюстраванне ў многіх сферах нашага жыцця. А гэта песня, танец, вырабы ручнай працы. І кожны наведнік змог не толькі пабачыць гэта, але і адчуць, далучыцца да свету фантазіі.

Вяртанне Ваньковічаў на радзіму

17 мая ў культурным жыцці Бярэзінскага раёна адбылася знамянальная падзея. Па прапанове Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь і яго філіяла «Дом Ваньковічаў» Бярэзінскай раённай бібліятэкай на базе гарадской школы мастацтваў была наладжаная прэзентацыя кнігі «Валенцій Ваньковіч» серыі «Славытыя мастакі з Беларусі», прысвечаная вядомаму мастаку, які нарадзіўся 12 мая 1800 года ў маёнтку Калюжыца Бярэзінскага раёна і быў першынцам у сям'і павятовага суддзі Мельхіёра Ваньковіча і яго жонкі Схаластыкі, сястры апальнага пасля паўстання 1830 года паэта Антона Гарэцкага. Акрамя кнігі наведнікам мерапрыемства былі прадстаўленыя рэпрадукцыі карцінаў В. Ваньковіча «Аўтапартрэт», «Партрэт жонкі мастака з дзецьмі», прывезеныя з мінскага Дома Ваньковічаў, і відэафільм «Валенцій Ваньковіч. Шлях мастака».

Удзел у прэзентацыі прынялі Уладзімір Пракапцоў – дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея, Анжэла Самасейка з выдавецтва «Беларусь», якое

ажыццявіла гэтае выданне, Наталля Сычова – аўтар і складальнік альбома, загадчык філіяла музея імя В. Ваньковіча, Уладзімір Слабодчыкаў – скульптар, загадчык ка-

федры скульптуры Беларускай акадэміі мастацтваў, аўтар праекта бюста славутага мастака, які плануецца ўсталяваць каля школы мастацтваў у Беразіно, Ірына Дорахава – архітэктар-рэстаўратар, аўтар праекта мінскай сядзібы Ваньковічаў. Госці расказалі пра ход працы над кнігай, пра рэканструкцыю сядзібы-музея ў Мінску, падзяліліся ўласнымі думкамі і пачуццямі, звязанымі з постацю таленавітага жывапісца, аднаго з самых яркіх рамантыкаў у беларускім мастацтве XIX ст. Прыемным падарункам для бібліятэкі стала кніга Таісы Карповіч «Культурнае жыццё Мінска I паловы XIX стагоддзя».

Выхаванцы і выкладчыкі школы мастацтваў падарылі ўсім прысутным добры настрой, прадэманстравалі свае творчыя здольнасці і талент у час канцэрта, які завяршыў гэтае мерапрыемства.

Сталічныя госці наведалі таксама родны куток мастака, дзе ў 2000-м, пад час святкавання 200-гадовага юбілею мастака, на месцы былога маёнтка Ваньковічаў быў усталяваны памяtnы знак, а на мясцовых могілках захаваліся рэшткі сямейнай пахавальні. Наведалі і Ушанскую сельскую бібліятэку, на базе якой створаная экспазіцыя, прысвечаная вядомаму земляку, дзе пакінулі на памяць кнігу з аўтаграфамі.

**Наталля МАЕЎСКАЯ,
метадыст Бярэзінскай ЦБС
Фота аўтара**

Рэха публікацыі

Як ваш уважлівы чытач, хачу адгукнуцца на артыкул **«Наваколле ў тапаніміцы»**. Па-першае, бачна, што артыкул пісаўся спачатку па-руску. Аб гэтым сведчыць пералік айконімаў у першым слупку, быццам бы пададзеных у алфавітным парадку, але назвы *Альхоўка*, *Асіннікі*, *Арэшнікі* прыведзеныя перад тапонімамі на літару «п». Хаця спачатку ў пераліку ідзе тапонім *Альхавец*. Гэта дробная «блыха» – недагляд аўтара і рэдактара. А вось блохі больш вялікія.

Назвы тыпу *Бараўляны*, *Бараўцы*, *Дубаўляны*, *Дубашы* – другасныя тапонімы, яны ўтвораны ад назваў жыхароў, а не ад назваў дрэваў, ці лясных урочышчаў. Тапонімы тыпу *Дуброва*, *Дуброўка* таксама не паходзяць ад назвы дрэва дуба. *Дуброва* – гэта тып балотна-ляснога ландшафту. Не блытаць з дубравамі – дубовымі гаямі і ўрочышчамі. Хаця *дубравамі* на старажытнай Русі маглі называць яшчэ і поле (гл. слоўнік Сразнеўскага). Так што, каб устанавіць этымалогію такіх простых на першы погляд назваў, трэба абавязкова ўлічыць мясцовы гістарычны фізіка-геаграфічны ландшафт. Як доказ прывяду назву сучаснай вёскі *Дуброва* Лугаваслабадскага сельскага Савета Мінскага раёна. Паселішча тут узнікла ў 1800 годзе на месцы балоцістага ўрочышча той жа назвы, прыналежага да Замасточча маёнтка Лошыца, уласнасці С. Прушынскага. 34-ы назвы тыпу *Дуброва* – *Дуброўка* былі знойдзеныя мною ў спісе тарфяных радовішчаў 1955 года.

У артыкуле ў тым жа пераліку тапонімы *Вязоўніца*, *Вязоўка*, якія маюць дзясяткі

аналагаў у беларускай тапаніміі і ўтвораныя не ад назвы дрэва вяз, а ад тэрміна «вязь» – «топкае, гразкае месца» (паводле В. Жучкевіча).

У другой частцы артыкула аўтар спыніўся на групе айконімаў, утвораных быццам бы ад слова «калодзеж». І як прыклад прывёў назву *Калодзежкі* Мінскага раёна. Прыклад памылковы, бо назва *Калодзежкі*, былой невялікай вёсачкі Лугаваслабадскага сельскага Савета, прыдуманая прыезджымі чыноўнікамі з таго ж сельскага Савета гадоў гэтак дваццаць таму. Да гэтага вёсачка, а да вайны пасёлчак, называлася *Калодзішкі*, знаходзілася на поўдзень ад вёскі *Сініло*. Менавіта такая назва адзначаная на картах 1930-х гадоў і гэтак вымаўлялі назву мясцовага жыхары. Зараз вёсачкі *Калодзішкі* няма, знеслі, бо каля яе пабудавалі страшэнныя па глыбіні адстойнікавыя сажалкі для Мінска. Дык вось *калодзішкі* – гэта «невялікія калоды», у адрозненне ад *калодзішчаў* – «вялікіх калодаў». На тэрыторыі таго ж сельсавета да вайны была і вёска *Марцыбылішкі* з такім жа памяншальным суфіксам *-ішкі* балцкага

паходжання. Гэтыя два тапонімы – самыя паўднёвыя ў Беларусі з арэала на *-ішкі*. Як бачым, скажэнне толькі дзвюх літараў прывяло да поўнага скажэння паходжання і этымалогіі тапоніма *Калодзішкі*.

І на заканчэнне яшчэ адзін памылковы прыклад аўтара – па тапонімах тыпу *Пасека*. *Пасека* – гэта не «колькасць калодных вулляў», а «новае поле, нядаўна высечанае з пад лесу». Тэрмін актыўна ўжываўся на тэрыторыі Мінскага і Ігуменскага паветаў яшчэ на пачатку XX стагоддзя.

Хацелася б параіць аўтару больш абапірацца на гістарычныя варыянты айконімаў, бо пры савецкай уладзе назвы населеных месцаў скажаліся і перайначваліся, не кажучы ўжо пра поўныя перайначванні. Ды і сучасныя нарматыўныя назвы, складзеныя таксама чыноўнікамі, далёкі ад сапраўдных мясцовых сама-назваў.

Прывяду некалькі прыкладаў па таму ж Лугаваслабадскаму сельсавету Мінскага раёна. Гістарычную назву *Лагоўская Слабада* ператварылі пасля Вялікай Айчыннай вайны ў *Лугаўскую Слабаду*, а з 1981

года перайначылі на *Лугавую Слабаду*. У нарматыўным даведніку па Мінскай вобласці прывялі неіснуючы гістарычны варыянт *Лагавая Слабада*. Мне давалося перачытаць дзясяткі справаў па гэтым паселішчы ў Нацыянальным архіве, але толькі аднойчы знайшла варыянт *Лагойская Слабада*, а *Лагавай* не сустракала. Толькі мясцовую школу называлі да перайначвання *Лагаваслабадскай*.

Вёску *Язвы* з таго ж 1981 года перайначвалі з дапамогай сельскага Савета на *Вясёлкі*. Пасёллак *Апчак-Горкі* ў 1969 годзе перахрысцілі на *Прывольны*. Назву вёскі *Сініло* сказілі на *Сіняло*. Гістарычную назву вёскі *Іоахімова*, па мясцовому *Еўхімова*, ператварылі ў *Яўхімова*, а на аўтобусным прыпынку наогул напісалі *Яфімава*. Варыянт унарматыўным слоўніку далі адпаведна прыдуманы з хвораі галавы – *Яўхімава* з націскам на «і».

Калі вярнуцца да намінацыі расліннасці нашымі продкамі, то на першым месцы акажацца *мох* – каля дзвюх тысячаў назваў населеных месцаў, урочышчаў і балотаў. І не толькі таму, што ў Беларусі раней было многа верхавых мохавых балотаў, але і таму, што *мох* з'яўляўся важным матэрыялам ва ўзвядзенні драўляных будынкаў. Прымяняўся і ў меды-

цыне. З дрэваў, канечне, самая частая назва – *бязроза*, толькі затым *дуб*, *альха*, *ліпа*, *сасна*, *асіна* і г.д. Для кожнай мясцовасці магчымы свой асаблівы парадак наменклатуры раслінных тапонімаў. Але яшчэ раз перасцерагаю маладых даследчыкаў ад абагульвання падобных знешне тапонімаў, напрыклад, з каранем *даб- /дуб-*. Асабліва гэта тычыцца гідраніміі. У назвах водных аб'ектаў падобная аснова можа паходзіць ад больш старажытных даславянскіх тэрмінаў узначэнні «выток з возера, ці балота», або сведчыць аб глыбіні воднага аб'екта, як у назвах тыпу *Дабасна*, *Дабяя*, *Дубея*.

Цікавая інфармацыя з артыкула толькі пра гістарычную назву *Калодзішчаў* за 1603 год. А астатняе можна паглядзець у «Кароткім тапанімічным слоўніку Беларусі» (1974) майго былога настаўніка В. Жучкевіча. У яго на апошніх старонках слоўніка пададзеныя карты распаўсюджвання тапонімаў *Бязроза*, *Дуб*, *Ліпа*, а таксама тапонімаў *Бор*, *Лес*, *Пушча*, *Балота*, *Мох* і іншых.

Раіса АЎЧЫННИКАВА,
старшыня секцыі тапанімікі
Геаграфічнага таварыства

Безумоўна, большасць заўвагаў Р. Аўчынікавай слушныя і дзякуй ёй за ўважлівае прачытанне матэрыялу. Працы В. Жучкевіча мне добра вядомыя, як і працы А. Роголева, У. Ковалёва, іншых беларускіх, а таксама расійскіх і польскіх даследчыкаў. Часам высновы гэтых аўтараў супярэчлівыя, тапонімы яны расшыфроўваюць зыходзячы з славянскіх, балцкіх, фіна-вугорскіх, аланскіх і іншых каранёў. Насамрэч для мяне галоўнае было не нешта новае у тапаніміцы (гэтыя дадзеныя я выкарыстаў як уступ да галоўнай часткі), а распавесці пра *Калодзішчы* і магчымыя версіі паходжання назвы гэтага населенага пункта. Шкада, што не быў надрукаваны фрагмент высланай мною карты за 1603 год. Магчыма, ёсць нагода зрабіць гэта цяпер. Мабыць, нехта з краязнаўцаў дапоўніць мае меркаванні і высновы.

Максім ПУРАНОК

Начны музейны марафон

Упершыню акцыя «Ноч музей» прайшла ў Берліне ў 1997 годзе, потым ідэю ажыццявіла Францыя, пасля якой да акцыі далучыліся музеі ўсёй Еўропы.

Гэмы раз з нагоды міжнароднай акцыі «Ноч музей» 18 і 19 мая музейныя ўстановы краіны ладзілі цікавыя мерапрыемствы. Сёлета ў ёй прынялі ўдзел больш за 100 музеяў і галерэяў. У пошуку цікавых уражанняў карэспандэнт «КГ» «прабег» па сталічных музейных залах і, аддаючы належнае сёлетнім юбілярам Янку Купалу і Якубу Коласу, музейны марафон пачаў з дзяржаўных літаратурных музеяў песняроў.

У Купалавым 18 мая падводзілі вынікі конкурсу творчых працаў вучняў мінскіх сярэдніх школ «З Купалам у сэрцы». Намінацыі прадугледжвалі ўдзел малодшых і старэйшых класаў. Конкурс «Мара» на лепшую мадэль самалёта быў прысвечаны вершу Купалы «Хлопчык і лётчык», які быў напісаны 77 гадоў

таму. Гэты верш калісьці натхніў маленькага Юру Гагарына на дасягненне заповітнай мары. Як сведчанне таму ў музеі захоўваецца кніга з аўтографам Юравай маці Ганны Цімафееўны. Лепшай мадэлю прызнаны самалёт вучня 1 «В» класа гімназіі № 5 Гардзея Табурцава. Другое месца прысуджанае Трафіму Майсені (3 «А» СШ № 109). Трэцяе месца падзялілі Яўген Бушмакін (3 «В» СШ № 60) і Уладзімір Бруско (3 «Б» СШ № 60). Знайшлі сваіх уладальнікаў узнагароды за арыгінальную ідэю, знаходлівасць, вернасць купалаўскім вобразам, стараннасць і працавітасць, за лепшы дызайн, імкненне да прыгажосці, у намінацыі «Белакрылы птах» і «Прыз глядацкіх сімпатыяў».

У конкурсе «Якім я бачу музей Янкі Купалы» пераможцамі сталі дзесяцікласнікі СШ № 172 Андрэй Стратановіч, Аляксей Кірпік і Анастасія Шэлега, а таксама васьмікласніцы гімназіі № 75

Майстар-клас па валянні з лямцу

Дар'я Ефімец і Ганна Марына. Працы пераможцаў зоймуць сваё месца ў фондах музея. Начное мерапрыемства «Паўлінка-NEXT» у гонар стагоддзя бессмяротнай купалаўскай п'есы адбылося 19 мая. У залах музея і на аляях парку можна было ўбачыць парад паўсотні Паўлінак у народных строях. Многія танцавалі каля фантана разам з удзельнікамі гуртоў «Квецень» і «Тутэйшыя», слухалі каля ганка фальклорныя ка-

лектывы «Вязынка» і «Мілавіца». Асобныя спрабавалі сябе ў акцёрскім майстэрстве, чыталі вершы, удзельнічалі ў майстар-класах па выбаце ўпрыгожанняў і ў конкурсе на самую прыгожую і доўгую касу. Завяршылася музейная вечарына канцэртамі «З Купалам у сэрцы».

(Заканчэнне на стар. 5)

Апантаны Богам летуценнік

Ціхія
*Няспешныя маленні...
Жыў без тлуму і благіх
спакус*

Апантаны Богам
*летуценнік –
Тураўскі святы*
залатавуст.

В. Лукша

11 мая 1993 года – святочны, урачысты дзень у Тураве, на ўсім Палессі – быў адзначаны адкрыццём і асвячэннем помніка слаўтаму дзеячу, мудрацу і патрыёту сваёй зямлі Кірылу Тураўскаму (скульптар М. Інькоў, архітэктар М. Лук’янчык). Дэлегацыя ад Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Беларусі, абласнога Савета народных дэпутатаў, суседніх Петрыкаўскага, Лельчыцкага, Столінскага, Лунінецкага раёнаў, мясцовыя жыхары, якія шануюць зямляка, прысутнічалі на святочнай падзеі ў тым далёкім 1993-м. З таго часу дзень ушанавання памяці асветніка святкуецца ў Тураве штогод.

Не стаў выключэннем і гэты год. Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт, епіскапы і архіепіскапы, протаіерэі і іерэі, дыяканы і протадыяканы, панамары і простыя вернікі як з самога Турава і навакольных гарадоў і вёсак, так і замежныя госці, неабыхавыя да веры, да творчасці Кірылы Тураўскага, прыбылі ў горад у гэты дзень. Акрамя таго, 11 мая 2012 года адзначаная і другая святочная дата – 20-годдзе адраджэння Тураўскай епархіі. Таму

менавіта сустрэчай каля помніка ў гонар тысячагоддзя Тураўскай епархіі і ўскладаннем кветак пачаліся ўрачыстасці гэтага дня. Далей шэсце выправілася да Замкавай гары, дзе на фундаменце старажытнага сабора тураўскіх епіскапаў адбылася літургія ў гонар «Златоуста, паче всех воссиявшаго на Руси», а пасля асвячэння і закладка першай цагліны пад фундамент званіцы

дзень на святой зямлі і адчуваеш сябе ўзвышана», – дзеліцца думкамі Наталля Волкава, удзельніца ансамбля «Залаты ўзрост». Менавіта гэта ў пэўнай ступені і з’яўляецца фактарам з’яднання нацыі, фактарам фармавання яе духоўнага ядра.

Пісьменнік Васіль Зуёнак на адкрыцці помніка Тураўскаму епіскапу ў 1993 годзе назваў Кірылу «геніем духа і геніем слова». Кірыла Тураўскі жыў восем стагоддзяў таму, але ўжо тады заклікаў свой народ да духоўнага адзінства, да ўсведамлення, дзеля чаго чалавек прыйшоў на зямлю і які след пакіне на ёй...

Значнасць свята можна патлумачыць і высакароднасцю і святасцю асобы Кірылы Тураўскага – слаўтага пісьменніка-прапаведніка, царкоўнага дзеяча, майстра арагарскай прозы. Нарадзіўся ён каля 1130 года ў Тураве ў сям’і багатых мяшчанаў і ў дзесяцігадовым узросце, атрымаўшы высокую па тым часе адукацыю, пайшоў у манах у паслушнікам, пасля чаго пастрыгся ў манахі пад імем Кірылы. Да 1147–1148 гадоў можна аднесці пачатак затворніцтва Кірылы

Тураўскага. Прыкладна ў 1159 годзе ён быў абраны Тураўскім епіскапам. Апошнія гады правёў у Барыса-Глебскім манастыры, пахаваны на тамтэйшых могілках. Ён пакінуў на беларускай зямлі надзвычай глыбокі след, багатую духоўную спадчыну, непадуладную часу. Нам ёсць чым ганарыцца.

Марына ДАВІДЗЮК,
г. Гомель

кафедральнага сабора ў гонар святароў Кірылы і Лаўрэнція Тураўскіх, што пачаў будавацца 11 мая 2010 года на Цэнтральнай плошчы.

Насамрэч, здзівіўся, калі і адкуль паспела «набіцца» сёння ў Тураў столькі людзей?! «Свята ўшанавання памяці Кірылы Тураўскага – самае значнае для Турава. Збірае яно не толькі жыхароў горада, але і вернікаў з-за мяжы. Не дзіва: у такі

95 гадоў, як няма Максіма...

25 мая прайшоў шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных Дню памяці класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча.

95 гадоў прайшло з таго часу, як адыйшоў у вечнасць самы малады класік беларускай літаратуры. Лёс не быў асабліва спагадлівым да паэта: страціўшы ў пяцігадовым узросце маці, ён быў звезены з Беларусі, здолеў прыехаць пазней на Бацькаўшчыну толькі два разы, і нават апошні свой прытулак знайшоў не ў роднай зямлі, а ў далёкай Ялце, куды паехаў з Мінска па настойлівай просьбе сяброў: паправіць здароўе. Але па іроніі лёсу так здарылася, што ў апошні шлях Максіма Багдановіча не праводзілі ні сябры, ні родныя: ён быў занадта далікатным для таго, каб лішні раз абуджаць да сябе ўвагу, хоць і разумёў, што невылечная хвароба, сухоты, возьме сваё. Нябёсы

забралі паэта да сябе ў ноч з 24 на 25 мая 1917-га, калі яму было ўсяго 25 з паловай гадоў.

Для беларусаў XXI стагоддзя Максім Багдановіч з’яўляецца адным з найяскравых прыкладаў бескарыслівага, самаахвярнага, адданага служэння Бацькаўшчыне. Ужо на працягу не аднаго дзесяцігоддзя стала традыцыяй для ўсіх неабыхавых да творчасці паэта і яго лёсу збірацца на чарговыя ўгодкі яго адыходу ў вечнасць перад помнікам у Мінску, а таксама праводзіць літаратурна-музычныя імпрэзы.

І гэты год не стаў выключэннем: адбылося ўскладанне кветак да помніка Максіму Багдановічу, куды прыехалі і выступілі пісьменнікі Людміла Хейдарова, Анатоль Бутэвіч, Міхась Пзнянкоў, дырэктар музея паэта Таццяна Шэляговіч, мастак Эдуард Агуновіч і іншыя. Былі сябры клуба «Спадчына» з мястэчка Дварэц Дзятлаўскага раёна, школьнікі і сувораўцы, супрацоўнікі мінскіх музеяў і іншыя. А. Бутэвіч прачытаў верш, які пачуў ва Украіне ад мясцовага хлопчыка па-беларуску пра месца спачыну Максіма.

Прайшла памінальная служба ў саборы Святых Пятра і Паўла. А ўвечары адбылася імпрэза «Пад зоркай Максіма», у якой прынялі ўдзел і іншыя беларускія пісьменнікі, дзеячы культуры і мастацтва: Навум Гальпяровіч, Віктар Шніп, Таццяна Сівец, Галіна Дзягілева, Ларыса Сімаковіч, Мікола Трус, Ціхан Чарнякевіч, Арцём Курань, Алесь Сівохіна.

*Паводле інфармацыі арганізатараў
Фота Наталі КУПРЭВІЧ*

Выданні краязнаўцаў краіны

Чарговыя старонкі

12-ы выпуск «Лунінецкага сшытка» юбілейны – 10 гадоў таму пабачыў свет першы выпуск выдання. Што прапануе чытачам новы нумар?

Адкрывае яго зварот да чытача «На другі дзясятка» і артыкул Вадзіма Жылко «Расце краязнаўчая змена» пра здабыткі краязнаўцаў Лунінецчыны. Далей ідуць артыкулы Льва Коласава «Почта в Лунинце: послевоенный период», прысвечаны 125-годдзю лунінецкай пошты (7 ліпеня 1887 – 7 ліпеня 2012) і «Союз сельской молодёжи на Лунинетчине в 1930-е годы», публікацыя Васіля Туміловіча «Пісаў аднойчы табе...», у якой прыводзіцца (у перакладзе з польскай мовы) ліст класіка польскай літаратуры Зыгмунта Красінскага да Адама Солтана, дзе распавядаецца пра трагікамічныя прыгоды Кшыштофа Шчытта, артыкул Яўгена Хвастова «Чучавіцкая Свята-Пакроўская царква», а таксама артыкулы Сцяпана Нефідовіча «Астралогія нашых продкаў» і «Блакітныя вочы нашага краю».

Спынюся на артыкуле Сцяпана Нефідовіча «Астралогія нашых продкаў». У ім аўтар распавядае пра тое, як нашыя продкі вызначалі кірунак і час па нябесных свяцілах, як называлі зоркі і сузор’і (напрыклад, Вялікую Мядзведзіцу – Возам, Млечны Шлях – Пташынай Дарогай), а таксама пра метэаралагічную астралогію. Краязнаўца шкадуе, што з даўніх астралагічных поглядаў і ведаў да нашых дзён амаль нічога не дайшло, а «век тэхнічнага прагрэсу, тэле- і радыёвяшчання, сучаснай дзяржаўнай ідэалогіі, адрозненай ад народнай культуры, усяго за паўстагоддзя прытупіў цікавасць да самабытнай беларускай астралагічнай традыцыі і вынішчыў усе тысячагадовыя набыткі народнай астралогіі».

Новы выпуск «Лунінецкага сшытка» насычаны цікавымі артыкуламі і будзе карысным не толькі краязнаўцам, гісторыкам, этнографам, але і ўсім цікаўным.

Алесь САЧАНКА

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Парэчка – слаўная мясіна,
Куток прыгожы і вясёлы:
Як мора – лес, як неба – доли,
Зіхціць у кветках лугавіна...

З якога твора Якуба Коласа прыведзеныя радкі і пра што ідзе гаворка?

Чакаем вашыя адказы да 12 чэрвеня ўключна. Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

Са старых выданняў

Творы класікаў нашай літаратуры ўжо шмат дзесяцігоддзяў выходзяць вялікімі тыражамі ў розных выдавецтвах у многіх краінах свету на розных мовах. Часцяком не абыходзяцца яны без слова да чытача, прадмовы або пасляслоўя. І гэта не толькі погляд навукоўцы, літаратара, выдаўца, але і дакумент эпохі. Таму мы вырашылі пазнаёміць чытачоў нашай газеты з некалькімі такімі дакументамі, каб разам паглядзець, як у розныя часы ў розных колах ацэнвалася творчасць Янкі Купалы і Якуба Коласа. Мы будзем падбіраць прадмовы розных часоў, каб пабачыць і шматстайнасць і рознасць ацэнак і акцэнтаў, што ставіліся ў той ці іншы час, у пэўнай сітуацыі. Другім момантам будзе тое, што перадрукоўваючы, мы захоўваем напісанне канкрэтнага слова да чытача, такім чынам – гэта яшчэ і знаёмства з нашай моваю на розных этапах яе развіцця. Калі ж і нашыя чытачы хочуць падзяліцца цікавымі знаходкамі са старых кніг – дасылаць іх у рэдакцыю. Будзем разам не толькі чытаць класікаў, але разам з імі праходзіць праз розныя перыяды нашай гісторыі. У якіх – Купала і Колас заўсёды разам з сваім народам.

З замкнёнага кола нацыянальнай абмежаванасці

Для Янкі Купалы шчасце народа было вышэй за ўсё. Дзеля гэтага шчасця паэт пайшоў на барацьбу з усім старым, ненавісным укладам жыцця, з усім грамадскім ладам, народжаным царызмам. Старая царская Расія была велізарнай турмой народаў. Пад падвойным уціскам – сацыяльным і нацыянальным – жыў беларускі народ. Мова яго не мела правоў грамадзянства. На гэтай мове забаронена было друкавацца, вучыцца ў школе, выступаць публічна, пісаць афіцыйныя дакументы. Гэту мову называлі мужыцкай, хамскай. Бяспраўны народ быў пад жорсткай эксплуатацыяй абшарнікаў і царскіх сатрапаў. Не ў інтарэсах царскага самаўладства было клапаціцца аб патрэбах беларускага народа, як, між іншым, і аб патрэбах любога іншага народа былой імперыі. «Падзяляй і ўладай» – гэты няхітры і не новы прынцып ляжаў у аснове ўсёй, з дазволу сказаць, нацыянальнай палі-

тыкі царскага ўраду, які нацкоўваў адны народы на другія і ўсталяваў свой дабрабыт на народнай крыві, на народных муках.

У гэтыя змрочныя гады царызма мужна прагучэла першае паэтычнае слова Янкі Купалы:

Але хоць колькі жыць тут буду,
Як будзе век тут мой вялік,

«Светач» Купалы

25 мая Нацыянальная бібліятэка Беларусі запрасіла на адкрыццё літаратурна-мастацкага праекта «Светач беларускай паэзіі», прысвечанага 130-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Янкі Купалы. У межах праекта адбыліся прэзентацыі факсімільнага выдання паэтычнага зборніка «Шляхам жыцця» і віртуальнага праекта «Янка Купала і Якуб Колас. Да 130-годдзя з дня нараджэння песняроў зямлі беларускай».

Творчасць Янкі Купалы адлюстраваная ў юбілейнай кніжна-ілюстрацыйнай выстаўцы «Пясняр беларускай душы». Каштоўнейшымі экспанатамі выстаўкі з'яўляюцца прыжыццёвыя выданні Янкі Купалы «Адвечная песня. – Пецярбург, 1910», «Huslar. – Piesciarburh, 1910» і інш. У экспазіцыю ўвай-

Ніколі, браткі, не забуду,
Што чалавек я, хоць мужык.

У гэтых першых сваіх паэтычных радках Янка Купала выказаў сваё кроўнае, арганічнае адзінства з народам, з яго горам і жалем, з яго думкамі і надзеямі, з яго радасцю і шчасцем. Ён акрэслена, ясна, без ваганняў і разваг назваў той адрас, куды звернуты былі ўсе думкі, усе надзеі паэта.

Я не для вас, паны, о не,
Падняць скібіну слова реўса
На запустелым дзірване
Свайёй старонкі Беларусі,
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не,
А для бедных і загнаных,
Я з імі мучуся ўраўне,
У адных закут з імі кайданам...
Я не для вас, паны, о не!

Я не для вас, паны, о не!..
Я – для тых цёмных,
нешчаслівых.
Ад іх і водгаласак мне
Прыслухацца на лясках, па нівах,
А не для вас, паны, о не! –

піша Янка Купала ў 1907 годзе. Так, Янка Купала быў звязаны агульнымі кайданамі з народам, які яго нарадзіў. Выхадзец з беззямельнай сям'і, якая ўсё жыццё перабівалася на чужой зямлі абшарніка і аддавала львіную долю сваёй працы гэтаму багацею, Янка Купала з самых ранніх год адчуў усю глыбіню чалавечага бяспраўя, прыгнёту і знявагі. Ён ведаў дану чалавечаму гору, ён сам спазнаў эксплуатацыю чалавека чалавекам, страшнае зло сацыяльнай няроўнасці і нацыянальнага прыгнёту. І толькі ён, які выгадаваў у сваім сэрцы пякучую нянавіць да гвалту над чалавекам, да сацыяльнай несправядлівасці, мог напісаць такія непаўторныя, поўныя суровага характа радкі, ад якіх вее веліччу народнага эпаса:

А хто там ідзе, а хто там ідзе
У агромністай такой грамадзе?
– Беларусы.

Іменна рэвалюцыя 1905 года, якая абудзіла творчыя сілы народа, узняла на сваіх хвалях маладога, таленавітага беларускага паэта. Вялікі душой і сэрцам, чулы, адзгучы, чалавек вялікага розуму, Янка Купала

шлі кнігі купалаўскіх твораў на замежных мовах, а таксама навуковыя, навукова-папулярныя, літаратурна-мастацкія, навучальныя і даведачныя выданні пра жыцц-

Выступае дырэктар музея Янкі Купалы А. Ляшковіч

цё і творчую лабараторыю паэта.

Гасцей літаратурна-мастацкага праекта прыемна здзівілі цікавыя сустрэчы з купалазнаўцамі і прыхільнікамі беларускага паэтычнага слова.

Паводле інфармацыі арганізатараў

становіцца сапраўдным трыбунам народа, выказнікам яго лепшых думак і жаданняў. Уся яго паэтычная творчасць выліваецца ў бурны сацыяльны і нацыянальны пратэст, у палкія заклікі да свайго народа на барацьбу за сваю лепшую будучыню, барацьбу безупынную, дзейсную. Гэтым духам сацыяльнага пратэсту, гэтай жорсткай непрымірымасцю да існуючай сапраўднасці поўны кожны верш Янкі Купалы. Цяжка, амаль немагчыма знайсці такі твор Янкі Купалы, дзе-б паэт аддаляўся ад зямлі, ад яе непрыгляднай сапраўднасці, ад яе горкай аголенай праўды. Ён ніколі, нават у самыя змрочныя гады чорнай рэакцыі, не будаваў сабе паэтычных замкаў, не адрываўся ад зямлі з усімі яе радасцямі, горам і нягодамі. А гора і нягод хапала. Паэзія Янкі Купалы была заўсёды зямной у лепшым сэнсе гэтага слова. Яна была шматграннай, як жыццё, праўдзівай і хваляючай, як жыццё. З'яўляючыся выражэннем сапраўдных пачуццяў народа, яна заўсёды была народнай.

Вось, нявінны, здавалася-б, верш «Касцу», а прыслухайцеся да яго слоў, і вы ўбачыце, якую вялізную сілу нёс ён у беларускія сялянскія масы тых год:

Быў даўней народ хітрэй,
Не знаў стрэльбай, дык аей!
Коскі шаблямі былі,
Ваяваць з імі ішлі.

Верш «Захад сонца» заканчваецца палкім заклікам да сонца «распаліць агні веры ў будучнасць», веры ў тое, «што здэен лепшых мы дачакаемся». У вершы «Зіма» паэт гаворыць, што пройдзе гэты страшны час «і ўскрэсне зноў вясна». У вершы «І як тут не смяяцца», які выкрываў стракаты натоўп народных крываўіўцаў і трутняў, Янка Купала робіць намёк на жажданы канец гэтых трутняў:

І як тут не смяяцца
І праўды не скажаць:
Варон на свеце многа,
Ды некаму страляць.

У вершы «Яшчэ прыдзе вясна» паэт заклікае народ не баяцца таго, «што насільства ўсю праўду здушыла, што смерць густа капае магілью». Усё гэта пройдзе, усё гэта мінецца, і «яшчэ прыдзе вясна».

Паэт сурова асуджае творчасць, якая няздольна выклікаць водгук у родным народзе, творчасць дзеля творчасці, мастацтва дзеля мастацтва. У адным з іранічных вершаў «Каму вас, песні» Янка Купала на хвіліну ставіць сябе ў становішча паэта, творы якога не дайшлі да народа, а валяюцца на пыльных паліцах, і над імі працуюць, у меру сіл, пацукі ды ўсялякі «вучоны моль», час-ад-часу ператрэсваючы пажоўклыя, з'едзеныя старонкі і вывучаючы па гэтых нікчэмных рэштках мінулае Беларусі. «Спалі вас, песні, дым чырвоны, чым мае гэткі лёс спаткаць!» – да такога вываду прыходзіць паэт. Ён заўсёды разглядае сваю творчасць як высокае служэнне народу і заўсёды быў занепакоены вынікамі гэтай творчасці, яе водклікам у народзе.

Янка Купала ніколі не пакідаў свайго народа. Ён быў з ім заўсёды – і ў горы, і ў радасці. І ў любых умовах ён заклікаў яго ісці толькі ўперад. Паэзія Купалы не ведала кампрамісаў, не ведала безнадзейных разважанняў, беспасветнага песімізму. Вялікай жыццёсцвярдзальнай сілай напоўнена кожнае слова бяссмертнай купалаўскай паэзіі. Гэтым тлумачыцца сапраўдна народнасць твораў паэта, іх шырокая папулярнасць у чытача, рабочага, калгасніка, інтэлігента. Нават само імя паэта – Янка Купала – раскрывае перад намі ўсю існасць непаўторнай купалаўскай паэзіі.

Іменна Янка Купала разам з паплекнікамі сваім Якубам Коласам паклалі аснову сучаснай беларускай літаратуры, вывелі гэту літаратуру з замкнёнага кола нацыянальнай абмежаванасці, са становішча крайовай літаратуры, літаратуры, якая мела вузкую этнаграфічнае значэнне і гучанне. Вялікая і пачэсная роля Янкі Купалы ў сучаснай беларускай літаратуры.

Цімафей ГАРБУНОЎ,
Міхась ЛЫНЬКОЎ,
Кандрат КРАПІВА

Вытрымкі з прадмовы да зборніка Янкі Купалы «Выбраныя творы» (Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1946 г.)

Начны музейны марафон

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2)

Музеі Якуба Коласа ў «Ноч музеяў» гарэла «Святло ў вакне». Вечарыну таксама распачалі з падвядзення вынікаў конкурсу малюнкаў па творах Коласа ўдзельнікаў студыі Цэнтра дзіцячай творчасці «Ветразь». Затым прайшоў чарговы этап сумеснай з рэдакцыйна-выдавецкай установай «Літаратура і мастацтва» грамадскай акцыі «130 прысвячэнняў песняру». Дырэктар музея Зінаіда Камароўская пазнаёміла прысутных з вершам-прысвячэннем «Каласы», дасланым на конкурс вучнем 3 класа СШ № 178 Эрнстам Івашкевічам. Паэтычную эстафету падхапілі літаратары, якія атрымалі пасведчанні сяброў пісьменніцкага саюза ў сценах музея ў 2010–2012 гадах: Зміцер Пятровіч, Вольга Паўлючэнка, Зміцер Дземідовіч, Іна Фралова і Ірына Тулупава. Слухачам пашанцавала прысутнічаць на прэм'ерах вершаваных і музычных прысвячэнняў Коласу ў аўтарскім выкананні.

Сапраўдным падарункам да юбілея песняра стала прэм'ера песні Ірыны Тулупавай на музыку А. Елісеенкава ў яго выкананні. Асаблівую атмасферу гасціннага коласаўскага дома надала прысутнасць на вечарыне нашчадкаў класіка – малодшага сына Міхася Канстанцінавіча Міцкевіча і праўнучкі Васіліны Міцкевіч, якая правяла экскурсію па выстаўцы эпістальнай спадчыны песняра «Добры вечар, мае дарагія». Экспазіцыя складзеная з лістоў асабістага архіва Коласа, невядомага шырокаму колу наведнікаў. У яе ўвайшлі лісты прыватнай перапіскі з вядомымі пісьменнікамі, палітычнымі дзеячамі, роднымі, фотаздымкі. Падзей-інтрыгай вечара стала прэзентацыя на працягу ад-

З. Пятровіч і В. Паўлючэнка

ной гадзіны 4-х лістоў і 3-х вершаў-прысвячэнняў да «музы» Коласа Аляксандры Кетлер з яго незвычайнымі аўтографамі. Экспанаты перададзеныя з архіва, які налічвае звыш 200 лістоў да знаёмай Коласа і які да 2013 года не будзе публікавацца.

Наведнікі музея маглі таксама падтрымаць акцыю «Чытаем Якуба Коласа», паслухаць песні на словы класіка ў выкананні салістаў Нацыянальнага акадэмічнага дзяржаўнага хору імя Цітовіча і паглядзець рарытэтны кінафільм 1932 года «Палескія рабінзоны» паводле аповесці Янкі Маўра.

Літаратурным музеі «Ноч музеяў» пачалася з гульнявой праграмы, падрыхтаванай студэнтамі БДУ культуры і мастацтваў. Потым ладзіліся майстар-класы па маляванні ад мастака Генадзя Чыстага і вырабе сувеніраў ад Цэнтра дзіцячай творчасці «Ветразь». Свае канцэртныя праграмы паказалі гурты «Сустрэча» і «Handmade».

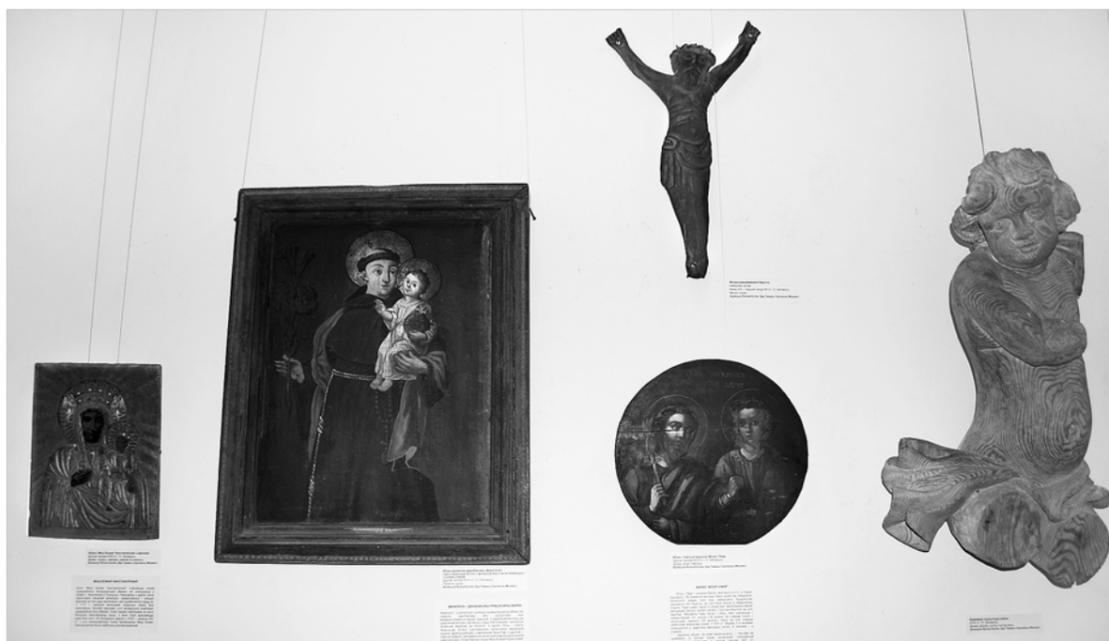
Праект «Усход-заход – цырымонія», кітайскую і японскую чайную цырымонію з пяццю відамі гарбаты, майстар-клас па арыгамі,

выстаўка фотаапаратаў XIX–XX стагоддзяў з калекцыі Віктара Суглоба, «Майский винегрет» з прадметаў савецкага часу і інш. Адпачыць ад выставачных уражанняў можна было ў дворыку музея, дзе ладзіла тэатральна-музычны перформанс «Камуналка» студыя альтэрнатыўнай драмы і забаўляла моладзь музычная група «Козье молоко».

Вялікая змястоўная пяцігадзінная культурная праграма «Эпохі мімалётных імгненняў», разлічаная на ўсе ўзросты, чакала мінчукоў і гасцей сталіцы ў Нацыянальным гістарычным музеі. Для дзетак быў падрыхтаваны спектакль «Кавалерыст-дзяўчына», майстар-клас па вырабе кветак і аповед пра кветкавыя традыцыі і паданні, настольныя гульні. Моладзь паспрабавала свае сілы ў складанні бурымэ і шарадаў, адгадванні загадак, умённі разумець іншых без словаў, адшукаць ў сябе акцёрскія і рэжысёрскія таленты. У музейных залах можна было пазнаёміцца з гісторыяй картаных гульняў, з'яўлення страваў беларускай

таксама гурт «Цяжкае Дрэва» і Дзяніс Сухой. Не абышлося і без прэм'ерных экспазіцыяў. На гэты раз ўпершыню для прагляду выставілі экспанаты з музейных паступленняў 2011-га, сярод якіх язычніцкія амулеты і хрысціянскія нацельныя крыжы XV–XVII стагоддзяў, калекцыю мастака Яўгена Куліка, якая змяшчае творы народнага выяўленчага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, прадметы побыту, рэдкія гістарычныя і фотадакументы. Адметнасцю прэзентацыі ў Год кнігі стала экспанаванне каштоўных старадрукаў – двух тамоў «Усеагульнай схаластычнай тэалогіі» Адама Танера (1572–1632), надрукаваных у 1626 годзе ў Імгальштаце. Кнігі належалі Казіміру Льву Сапегу (1609–1656) і пэўны час знаходзіліся ў радавой рэзідэнцыі ў Ружанах.

У Доме прыроды была арганізаваная экалагічная выстаўка-дэфіле строяў і ўбораў, вырабленых дзецьмі з пластыкавых адходаў, а ў Літаратурным музеі М. Багдановіча наведнікаў запрашалі паглядзець му-

З калекцыі Яўгена Куліка (дар Тамары Сяргееўны Мінкевіч)

пясочнае шоў Дыяны Камеліевай пад ўсходнюю музыку і гукі нацыянальнай японскай флейты сякухаці ў інтэр'ерах сярод калажаў і асамбляжаў сучаснага нямецкага мастака Ханса Баўмана прэзентаваў Музей сучаснага мастацтва.

Музей гісторыі Мінска ўразіў шматлікімі выставачнымі праектамі: фота люкаў гарадоў свету «Дызайн пад нагамі», экспазіцыя партрэтаў-вобразаў 10-і беларускіх кампаніяў (банкаў, телеканалаў, інтэрнэт-рэсурсаў і інш.) у выкананні маладых мастакоў, выстаўка вырабаў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва студэнтаў Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў,

кухні (і нават пакаштаваць), традыцыйнай афармлення салонага альбома, прыняць удзел у дыскусіі пра гістарычны лёс дзяржавы. А дворык музея запрашаў зазірнуць у армейскі бівак 1812 года, паўдзельнічаць у гульнях, паслухаць чароўныя раманы пад гітару салісткі гурта «Alta Mente». Сваё музычнае майстэрства прадэманстравалі

зычна-фальклорную дзею «Вяснянка» з удзелам дзіцячых калектываў Нацыянальнага палаца дзяцей і моладзі, інтэрактыўна-відэавішчную імпрэзу «Разам з Максімам»; паўдзельнічаць у арт-праграме «Фарбы траўня» (маляванні крэйдай, вясновы бодзі-арт, выраб папяровых матылёў) і паслухаць канцэрт «Навальніца вясны».

Паляванне на ўражання завяршылася далёка за поўнач. Па тварах і настроі шматлікіх наведнікаў музеяў было відаць, што акцыя ўдалася і надоўга застанеца ў памяці. А гэта сведчыць аб тым, што асноўная мэта міжнароднай акцыі «Ноч музеяў» – прыцягненне ўвагі да музейнай спадчыны – паспяхова выкананая.

Наш кар.
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Выступае гурт «Цяжкае дрэва»

Адным з прыярытэтных напрамкаў у працы бібліятэк Акцябрскага раёна з'яўляецца краязнаўства. Мінулае і сённяшняе краю, раёна, вёскі, вопыт былых пакаленняў, іх традыцыі, звычаі, побыт, прыродныя асаблівасці мясцовасці – усё гэта стала неад'емнай часткай працы бібліятэк, тэмай шматлікіх мерапрыемстваў.

Краязнаўчая дзейнасць на працягу апошніх гадоў абпіралася на выкананне мэтавых праграмаў «Жывая памяць Акцябршчыны» (1995–1998), «Рамёствы Акцябршчыны» (1996–2000), «Традыцыйная культура і дзеці» (2001–2006), падрыхтоўка і правядзенне рэспубліканскіх фестывалю фальклоруна-

га мастацтва «Берагіня». Вынікам працы стала стварэнне і папулярызацыя карта-тэк народных мастакоў, тапанімічных, прастоўных святаў вёскаў раёна. Краязнаўчы фонд бібліятэк раёна папоўніўся абрадавымі і пазаабрадавымі песнямі, апісаннем святаў і абрадаў, персаналіямі знакамітых людзей, звязаных з раёнам, казкамі, паданнямі і легендамі аб паходжанні назваў вёсак і ўрочышчаў, гульнямі, загадкамі, прыказкамі, замовамі і малітвамі, абярэгамі і прыкметамі, хараводамі і інш.

У выніку вялізнай пошукавай, а на сутнасці, даследчай працы ў бібліятэках створаныя гісторыка-краязнаўчыя і этнаграфічны куткі, пакоі і экспазіцыі.

Самадзейныя артысты на фэсце «Берагіня»

Бібліятэка як цэнтр мясцовых даследаванняў

Дзейнасць бібліятэк раёна накіраваная на адраджэнне і зберажэнне народных промыслаў, рамёстваў, аднаўленне святаў і абрадаў. Дзеля гэтага бібліятэкары актыўна супрацоўнічаюць з носьбітамі традыцыйнай культуры, майстрамі саломалляцтва, вышыўкі, ткацтва.

Носьбітамі народных традыцый сталі і самі вясковыя бібліятэкары, асабліва тыя, што нарадзіліся і выраслі на Акцябрскай зямлі. Пачэснай справай лічыць захаванне і папулярызацыю мясцовых народных скарбаў бібліятэкар Шкаўскай сельскай бібліятэкі Алена Шарамет. Ад сваёй бабулі яна пераняла майстэрства саломалляцтва: навучылася рабіць саламяных павукоў, розныя цацкі, кветкі і іншыя рэчы. Цяпер гэтаму майстэрству яна вучыць удзельнікаў амаатарскага аб'яднання «Знайка», што працуе пры бібліятэцы. Тут створаны этнаграфічны пакой «Беларуская хата», дзе размяшчаюцца вырабы народных майстроў і ўдзельнікаў амаатарскага аб'яднання. Праходзяць дні майстра «Рукатворная прыгажосць», «Прыгажосць карунак», «Вясёлка дзіўных суквеццяў» (вышываныя гладзю сурвэтка). Экспануюцца таксама папкі з запісамі фальклорных святаў і абрадаў, песенны фальклор, дзіцячы фальклор. Занатаваная і гісторыя вёскі. Усе матэрыялы выкарыстоўваюцца ў працы бібліятэк.

На Акцябрскай зямлі вырасла і бібліятэкар Рассветаўскай сельскай бібліятэкі Тамара Савельева. Добра ведае мноства дзіцячых гульняў, лічылак, дражнілак, загадак і г.д. Цяпер Тамара Пятроўна далучае дзяцей

да традыцыйнага дзіцячага фальклору. Усё, што ведала сама і запісала ад носьбітаў, занатавала ў выданні «Дзіцячы гульнёвы фальклор: адраджэнне і папулярызацыя аўтэнтчнай культуры».

Цікавае да мясцовых фальклорных традыцый складае аснову працы Ніны Гламбоцкай, бібліятэкара Парэцкай сельскай бібліятэкі. Ёй пашчасціла запісаць цікавы вясельны абрад ад Надзеі Рыгораўны Герасіменка (1911 г.н., в. Парэчча), які быў адноўлены амаатарскім аб'яднаннем «Пунсовыя ветразі» і прадстаўлены на 2-й Падляшскай бяседзе (Польска, 2006). Там жа Ніна Анатольеўна прадэманстравала і сваё ўменне пячы вясельны каравай.

Дзеці і моладзь з задавальненнем слухаюць легенды і паданні, якія расказвае бібліятэкар Гацкай сельскай бібліятэкі Галіна Кандратовіч Усе паданні яна ў маленстве чула ад

сваёй бабулі Хадосі Яўгенаўны Юхнік (1896 г.н.). Асабліва цікавы: «Аб Дзеве Марыі», пра паходжанне Заазерскага возера, пра камень-следавік, які некалі быў у Прошчы і нават людзі ад яго вылечваліся і

шмат іншых. Успаміны старажылаў, запісы легендаў і паданняў і іншыя краязнаўчы матэрыялы аформлены ў папкі і экспануюцца ў гісторыка-краязнаўчым кутку «Людзі і лёсы вёскі Гаць». Галіна Фёдараўна

сама чалавек глыбока веруючы, ведае ўсе святы і прысвяткі сваёй мясцовасці: як правільна пасціць, фарбаваць яйкі, гатаваць куццю і шмат рацэптаў традыцыйных страваў вёскі. Сваімі ведамі яна дзеліцца з моладдзю, тым самым далучаючы іх да традыцыйнай спадчыны. А навучылася ўсяму Тамара Уладзіміраўна ў сваёй бабулі, якая не толькі смачна гатавала, але і расказвала шмат цікавых казак, забавлялак, лічылак і дражнілак. Увесь фальклорны матэрыял, які ведала сама і запісала ад старажылаў, сістэматызаваны і аформлены ў папкі, што прадстаўлены ў гісторыка-краязнаўчай экспазіцыі «Тут мае вытокі». Ён выкарыстоўваецца ў працы з дзецьмі і падлеткамі.

Цікавы этнаграфічны «Музей вясковай жанчыны» створаны пры Забалацкай сельскай бібліятэцы Галінай Кікар. Галіна Давыдаўна, стараста вёскі, добра ведае сваіх аднавяскоўцаў, іх звычаі і побыт, таму і сабрала шмат старадаўніх прадметаў побыту землякоў, фотаздымкі вясковых жанчынаў рознага часу і ўзросту, запісала іх успаміны аб колішніх святах і абрадах. Знаёмству з матэрыяльнай культурай роднага кутка спрыяюць бібліятэчныя Дні юнага краязнаўцы, музейныя сустрэчы, выстаўкі мясцовых майстроў, урокі радзімазнаўства, народных рамёстваў, у час якіх старажылы праводзяць майстар-класы па вышыўцы, вырабе паясоў, саломы і лозапляценні.

ўмела выкарыстоўвае фальклорна-этнаграфічны матэрыялы, наладжваючы шматлікія мерапрыемствы з дзецьмі і моладдзю, добра разумеючы, што вусная народная творчасць – выдатны сродак у справе выхавання сапраўдных патрыётаў, гаспадароў сваёй зямлі.

Значны ўклад уносяць бібліятэкі ў адраджэнне народных традыцый, звычаяў, абрадаў, звязаных з народнымі і рэлігійнымі святамі. Загадчыца Валосавіцкай сельскай бібліятэкі Тамара Драпеза,

Увогуле, можна сказаць, што вясковыя бібліятэкары з'яўляюцца асноўнымі захавальнікамі і транслятарамі народнай прозы, дзіцячага фальклору, каляндарных і сямейна-абрадавых традыцый.

Працы па зборы, вывучэнні і прапагандзе народных традыцый – справа нялёгкая. Гэта аснова выхавання ў чалавека нераўнадушнага стаўлення да народнай спадчыны і лёсу роднага краю.

Ала ЧУЕВА,
краязнаўца, Акцябрская ЦБ

Маладыя майстрыкі з в. Буда

Заняткі саломалляцтвам у Шкаўскай бібліятэцы

«Гальшанскі замак'III» — напамін пра Еўропу

Сёлета 26 мая тысячы нашчадкаў вялікіх ліцвінскіх традыцыяў зноў змаглі дакрануцца да цуду караткевіцкай рамантыкі каля «чорнага замка Гальшанскага». Умястэчку Гальшаны Ашмянскага раёна трэцім разам прайшоў вялікі фестываль, па сутнасці, вялікай еўрапейскай гісторыі нашай усё яшчэ «маладой краіны». Сёлета быў гэта ўжо не проста музычны канцэрт сярэднявечнай музыкі ў вяртанні славутых калектываў, а шматаблічнае супершоў, дзе можна было паназіраць і за саборніцтвам лучнікаў, і за сапраўдным рыцарскім турнірам (пешым і конным), пабачыць сцэнкі ваяўнічага чыну ўланаў з эпохі 1812 года, якія толькі пасля ВКЛ ўзяла ў традыцыю Расійская імперыя.

Галоўны на фэсце, бадай, музычны канцэрт, але гэта к вечару, а свята ж доўжылася цэлы дзень. Хтосьці забаўляў дзятву на розных атракцыёнах, хтосьці частаваўся смачным квасам з духмянымі пончыкамі ды каўбаскамі, хтосьці нават прайшоў майстар-клас ганчарнага мастацтва. Сярод такіх

апынулася й юная карэспандэнтка тыднёвіка «ЛіМ», якая паказвала ўласнаручна выраблены збанок, які пільна паклала ў заплечнік перад прэс-канферэнцыяй, каб потым недзе абпаліць выраб. Я ёй жартоўна параіў: «А ў мікрахвалёўку на гадзінку пастаўце – і богі вам яго абпаляць».

На прэс-канферэнцыі прагучала радасная вестка, што Гальшанскі замак трапіў у дзяржаўную праграму «Беларусь – краіна замкаў», нават ужо выдзеленыя пэўныя сродкі і пачалася калі не рэстаўрацыя, дык прынамсі кансервацыя архітэктурнага шэдэўра, які ў свой час лічыўся найпрыгажэйшым замкам Еўропы, пакуль не працавалі на яго тле хцівыя захопнікі. Даведаліся журналісты аб планах праводзіць у рамках фэсту, або шырэй, пэўных сямейных урачыстасцяў: кштальту «вяселле ў вялікакняжкім стылі» ці нешта падобнае.

Вяртаючыся на канцэртную пляцоўку, журналісты напаткалі парад гістарычных аўтамабіляў: не часоў ВКЛ, безумоўна, але розных амерыканскіх джыпаў часоў Другой сусветнай, нават даваеннай тэхнікі і пасляваеннай. На стыльным «Масквічы-401», які ў 1950-х пераможцы злямзілі ў пераможаных з машыны «Орел», ехаў адзін з арганізатараў фэ-

сту, лідар гурта «Стары Ольса» Зміцер Сасноўскі. Гістарычная машына ў яго рэальна на хаду. Дый у гістарычнай музыцы ён зух! Да слова, сам бачыў, колькі дыскаў свайго гурта ён падпісаў сваім заўзятарам з Расіі й Польшчы, з Гродна й Мінска, з Полацка і нават саміх Гальшану ў рэдкую вольную хвілінку на фэсце.

Тут было шмат людзей у стыльных строях, і не толькі артысты, нават рыцары розных ордэнаў. Але ў пэўны момант кінулася на вока надзвычай вабная дама ў княжым убранні, якую недзе бачыў. Дэжаво раскрылася на галоўнай плошчы горада, каля помніка Соф'і Гальшанскай – той, якая нарэшце падарыла няшчаснаму каралю Ягайлу (таксама з нашых) чатырох сыноў, пачатак дынастыі Ягелонаў. Яна не толькі гуляла замкавымі прысадамі між сучасных грамадзянаў, але й удзельнічала потым у інсцэніроўцы сюжэта «Сватаўство Ягайлы да Соф'і Гальшанскай». А бліжэй да абеду гістарычны тэатр з Ліды паказаў і само «Каралеўскае вяселле». Хо не ўмеў танчыць на тым свяце, мог атрымаць майстар-клас па старадаўніх танцах ад ансамбляў «Яварына» і «Фламея».

Канцэртную праграму фэсту распачынаў гурт «Тутэйшыя», які ажывіў папярэднія фонавыя агучкі з запісаў «Guda», «Brevis», «Камэлот». Потым ішлі больш раскручаныя адмыслоўцы беларускага медыявалю – нью-эйджавы «Cognisoria», фольк-рокавы «Unia» і ўжо калітавы «Стары Ольса». Як спадабаліся яны людзям? Што казаць, калі нават міліцыянты забягалі ў музычны шапік запытаць: «А вось у гэтых, здаецца, «Unia», ёсць альбомы?» І пашыралі ў сваіх шэрагах кола фанатаў альбома «Долам».

Гальшанцы, пецярубуржцы, кіеўляне, гарадзенцы, мінчукі з імпэтам куплялі не толькі сярэднявечную беларускую музыку («Полацкі сшытак», «Medieval», «Легенды Вялікага Княства», «Testamentum Terrae», «Камэлот»), але й навінкі сучаснай музыкі («Akute», «IQ48», «Pomidor/Off» і нават рэп «Pananieba», «Вожык»). Дый што казаць, калі я апынуўся сведкам такога дыялогу на гэтым гістарычным фэсце: «Адпачыць пад такую музыку прыемна, – казаў гандляру нейкі спадар па-руску, – але ж хацелася б чагосьці сучаснага, жывога. Толькі не гэтых мадняцкіх выкрутасаў, а простага, мудрага року. Ну гляньце на мяне, я ж не пацан, мне каб слухаць было што». Яму па-

«Яварына» паказала клас!

ставілі ў плэер рарытэтны ўжо дэбютнік гурта «P.L.A.N.» – «Blues у канцы тунэля», і ўжо на другой песні «Шукальнікі сэн-

шэсць альбомаў гурта, бо пайшоў пільнаваць галоўны сюрпрыз сёлетняга фэсту – dj-праект NIKO_S feat Testamentum

Terrae, які завяршаў свята перад самым фаер-шоў, на якім журналістам дабыць не ўдалося з-за раскладу транспарту. Ініцыятыва Юрася Панкевіча, якой і стылістыку яшчэ не вызначылі сусветныя адмыслоўцы (ці не medieval-modern), таксама актывізавала мітусню вакол музычных шапікаў, а найперш – на танцпляцоўцы, бо сярэднявечна-замкавы электронны пульс так і клікаў ногі ў скокі. Дзякаваць Богу, і з надвор'ем пашанцавала ідэальна: ні кроплі дажджу, ні грама пылу. Мо' самому Богу даспадобы вяртанне Беларусі ў Еўропу. Вось на такіх разважанні натхніў III фэст сярэднявечнай культуры «Гальшанскі замак: карагод стагоддзяў».

Сярод шумнага фэсту Соф'я гуляла

**Вітаўт
МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык
Фота
Анатоль
МЯЛЬГУЯ**

су» ён проста растаяў: «Нічога сабе, тое што трэба, а я ж і назвы такой не ведаў». Не дастаяў да моманту, ці купіў ён усё

Кніга «222 альбомы...» для рыцараў

Разварушылі фэст «Тутэйшыя»

Летам дзеці ў бяспецы?..

Лета – час школьных вакацыяў, калі дзеці большую частку часу прадастаўлены самі сабе. Таму, грэючыся на сонейку, не забывайце даглядаць за дзецьмі: чым яны займаюцца, з якім цацкамі гуляюць.

Не дапускайце, каб вашыя дзеці гулялі з пажаранебяспечнымі матэрыяламі і рэчывамі. Калі вы бачыце, што недзе побач малыя распалілі вогнішча, гуляюць з запалкамі, не пакідайце гэтыя факты без увагі! Можна, менавіта ад вашых дзеянняў будзе залежаць іх здароўе ці ўвогуле жыццё.

Звяртайце на дзіця большую ўвагу: сачыце за тым, чым яно займаецца, чым цікавіцца, а лепей за ўсё – аддайце ў школьны аздараўленчы лагер. Расказвайце дзецям пра небяспечнасць пажараў і дзеянняў у выпадку іх узнікнення.

Памятайце, што прыклад старэйшых – лепшы метады выхавання!

**Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска**

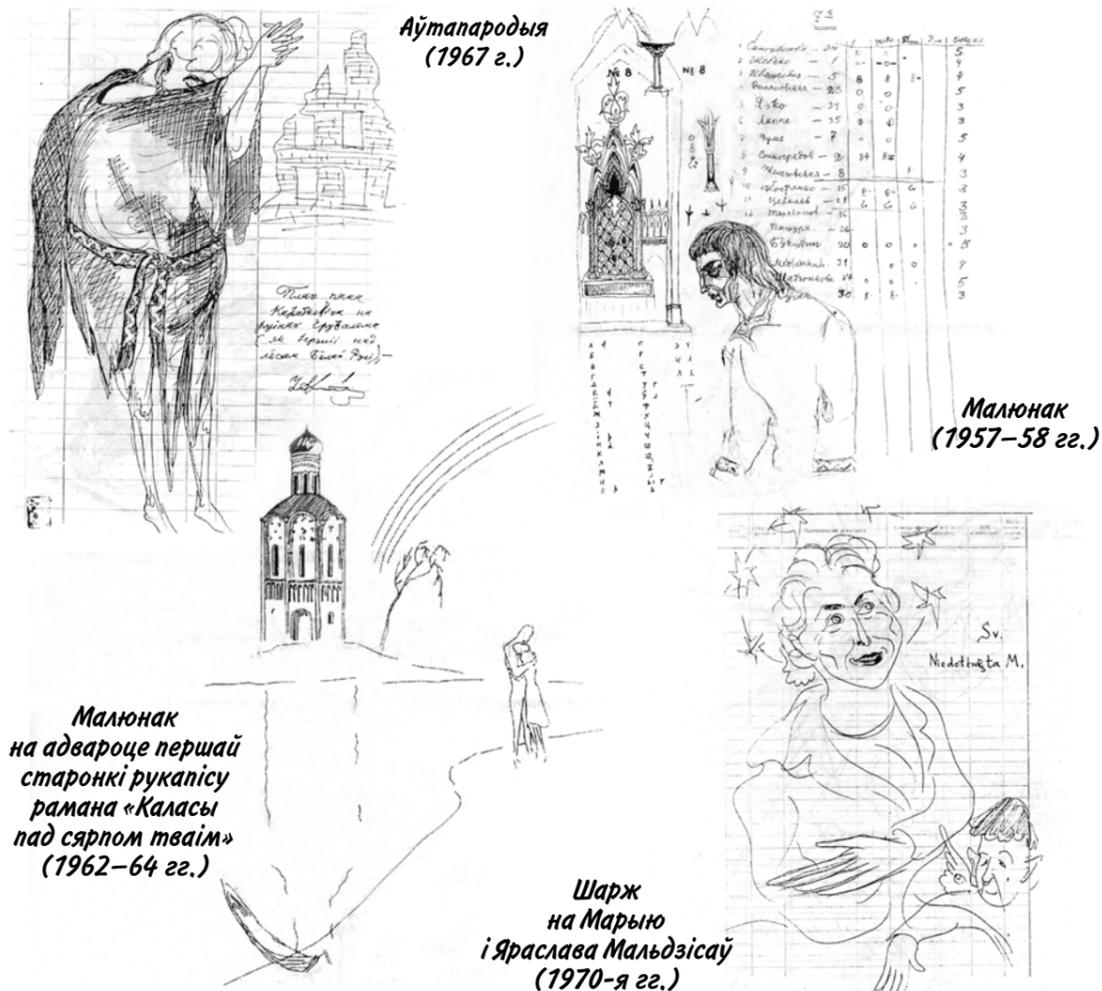

Чэрвень

5 – Дзень памяці Святой Ефрасінні Полацкай.
5 – Рагойша Вячаслаў Пятровіч (1942, Валожынскі р-н), крытык, літаратуразнаўца, перакладчык, аўтар вучэбных дапаможнікаў для вышэйшых навучальных устаноў, акадэмік Міжнароднай АН Еўразіі, выдатнік адукацыі Беларусі, лаўрэат Міжнароднай літаратурнай прэміі імя І. Франко (2000), сябра рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты» – 70 гадоў з дня нараджэння.
6 – Сяўрук Уладзімір Мікалаевіч (1932, Мінск – 2005), грамадскі дзеяч, літаратуразнаўца, публіцыст, перакладчык, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1981) – 80 гадоў з дня нараджэння.
10 – «Катэхізіс» працы Сымона Буднага (Нясвіж; 1562), першая кніга на беларускай мове, выдадзеная на тэрыторыі Беларусі – 450 гадоў з часу выдання.
10 – Полацкая езуіцкая акадэмія (1812–1820), першая вышэйшая навучальная ўстанова на тэрыторыі сучаснай Беларусі – 200 гадоў з часу адкрыцця.
13 – Радзівіл Міхаіл Казімір (мянушка Рыбанька; 1702–1762), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, мецэнат – 310 гадоў з дня нараджэння.
14 – Доўнар-Запольскі Мітрафан Віктаравіч (1867, Рэчыца – 1934), гісторык, эканаміст, этнограф, заснавальнік беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі – 145 гадоў з дня нараджэння.
15 – Бабровіч Ян Станіслававіч (1902, в. Параф'янава Вілейскага пав. – 1943), дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, публіцыст – 110 гадоў з дня нараджэння.
16 – Шлюбскі Аляксандр Ануфрыевіч (1897, Расонскі р-н – 1941), літаратуразнаўца, этнограф, фалькларыст, бібліяграф – 115 гадоў з дня нараджэння.
19 – Бітэль Пятро (Пётр Іванавіч; 1912, Воранаўскі р-н – 1991), паэт, перакладчык, мемуарыст, краязнаўца – 100 гадоў з дня нараджэння.
20 – г.п. Ружаны – 375 гадоў з часу атрымання магдэбургскага права і герба св. Казіміра (1637).
22 – Брэсцкі абласны краязнаўчы музей (1957) – 55 гадоў з часу адкрыцця.
24 – Крук Уладзімір Андрэевіч (1927–2008), беларускі фотамайстра – 85 гадоў з дня нараджэння.
24 – Ян Ходзька (Барэйка; 1777, г.п. Крывічы – 1851), пісьменнік, драматург, грамадскі дзеяч – 235 гадоў з дня нараджэння.
24 – Айчынная вайна 1812 года, абарончая вайна Расіі супраць французскай агрэсіі, пад час якой арэнай ваенных дзеянняў стала і Беларусь – 200 гадоў з часу пераправы войскаў Напалеона праз раку Нёман.
24 – Кірухіна Людміла Генадзьеўна (1952, Мар'іна Горка), бібліятэказнаўца, заслужаны работнік культуры Беларусі, галоўны рэдактар часопіса «Бібліятэчны свет» і навукова-практычнага зборніка «Бібліятэчны веснік», сябра Выканкама ГА «Беларускі фонд культуры» – 60 гадоў з дня нараджэння.

Малюнкi Караткевіча

Пра кнігу «Свет вачыма Караткевіча» мы пісалі ў № 8. Сёння мы працягваем знаёміць чытачоў з малюнкамі класіка.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАЛАРЫЦКІ СТРОЙ – традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення ў Заходнім Палессі. Бытаваў у XIX – сярэдзіне XX ст. пераважна ў Маларыцкім і на Пд Кобрынскага раёнаў.

Адметны архаічнасцю, класічнай завершанасцю формаў адзення, арыгінальнымі галаўнымі ўборамі замужніх жанчынаў, выкарыстаннем багата аздобленых дэкаратыўных тканінаў. Легкі жаночы гарнітур складалі кашуля, спадніца, фартух. Кашулю шылі з прамымі плечавымі ўстаўкамі і адкладным каўняром. Аздаблялі чырвона-карычневым геаметрычным арнаментам, скампанаваным у папярочныя палосы ў верхняй частцы рукава, на плячах, манішцы і па краі каўняра. Гарманічным спалучэннем натуральнага колеру белашэрай і карычнева-чырвонай воўны, белага лёну і пнякві вылучаюцца пругкія нахштальт лямцу святочныя спадніцы – буркі, характэрныя толькі для маларыц-

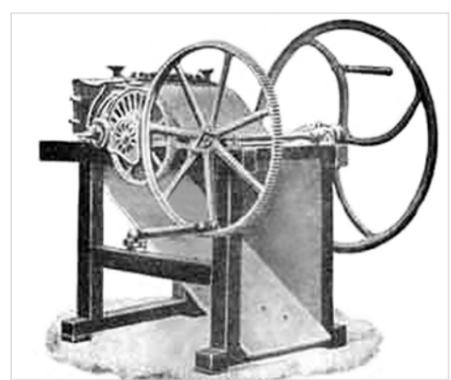
кага строю. Фартух (1-і 2-полкавы) часта меў дэкаратыўныя вышытыя завязкі. Падпяразвалі спадніцу тканым на кроснах чырвоным поясам. Асаблівую выразнасць касцюму надавала намітка, якую, у адрозненне ад намітак іншых строяў, багата аздаблялі вышыўкай: разеткамі-зоркамі на адным рагу і ўзорыстым шлямкам на двух кра-

Маларыцкі строй

ях. У касцюме сваці своеасаблівай маляўнічасцю вызначаўся галаўны ўбор (каробачка-лямец, аздобленая рознаколернымі паскамі саціну, шоўку, тасёмкамі, пацеркамі і двума пукі-рожкамі прыстафарбаванага пер'я). Шыйныя і нагрудныя ўпрыгожанні – пацеркі, крыжыкі, лычманы (3, 5, 7 круглых медальёнаў-абразкоў, прымацаваных да тасёмкі). У мужчынскі гарнітур уваходзілі кашуля на выпуск, пояс і нагавіцы; галаўны ўбор – саламяны капялюш. Верхнім адзеннем былі світы-латушкі з белага, шэрага або цёмна-карычневага валенага сукна, кажухі.

МАЛАТАРНЯ – машына для малацьбы збожжа. Першыя, з конным прывадам, з'явіліся на землях Беларусі ў 1820-х гг. у памешчыцкіх гаспадарках. Жалезныя іх часткі куплялі, а драўляныя рабілі мясцовыя ці вандровыя майстры. Конны прывад устаўлялі ў гумне на шырокім таку ці перад гумном на «манежы». Малацільны аграгат прыводзіўся ў рух з дапамогай шырокага і доўгага паса. Сустрэкаліся і малатарні тапталыныя, ці «таптакі», – з драўляным нахілена пастаўленым суцэльным колам, што прыводзілася ў рух нагамі валоў ці коней, якія тапталіся на адным месцы, а кола круцілася. Пазней з'явіліся ручныя,

Малатарня

якія прыводзіліся ў рух з дапамогай дзвюх ручак. Ручная малатарня займала менш месца, але працаваць на ёй было значна цяжэй. Ручкі пазменна круцілі 4 чалавекі. За дзень на ёй можна было змалаціць да 10 копаў жыта, а на машыне з конным прывадам – 20–25 копаў.

МАЛАТОК – ручны інструмент у выглядзе металічнага ці драўлянага бруска або цыліндра (часцей звужаны з аднаго канца), насаджанага на драўляную ручку пад прамым вуглом, прызначаны для забівання цвікоў, кляпанна касы і г. д. Вострым канцом металічнага малатка кляпалі касу на тупой бабцы, а тупым – на вострай бабцы.